

ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ

УДК 330.82

JEL Classification: B22, F55, H12, N40

DOI: 10.20535/2307-5651.33.2025.335847

Тіщенко Є. О.

PhD, докторант кафедри економіки, фінансів та обліку

ORCID ID: 0000-0002-1580-4701

ПВНЗ «Європейський університет»

Tishchenko Ievgen

Private Higher Education Institution "European University"

СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПРАКТИЧНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ТЕОРІЇ
ПОСТКОНФЛІКТНОГО ВІДНОВЛЕННЯESSENCE AND FEATURES OF PRACTICAL IMPLEMENTATION
OF THE THEORY OF POST-CONFLICT RECOVERY

Предметом даного дослідження є з'ясування сутності, форм і методів практичної реалізації основних положень теорії постконфліктного економічного відновлення з метою обґрунтування політичних та економічних рекомендацій для їх використання у процесі повоєнної відбудови і реконструкції України. Визначено головні складові, закономірності, принципи, механізми та особливості організації процесів постконфліктного відновлення, охарактеризовано специфічні умови та етапи його проведення, а також головні напрями діяльності урядів і міжнародних організацій. З'ясовано проблеми та недоліки у проведенні повоєнних реформ, які призводять до непослідовності в їх реалізації та уповільнення темпів. Розроблено рекомендації, які можуть бути використанні органами державної влади в процесі реалізації Плану повоєнного відновлення України з метою підвищення рівня організації та управління процесами відбудови.

Ключові слова: теорія постконфліктного відновлення, економічний потенціал, фінансова допомога, стратегія відновлення, структурна політика, державне регулювання та управління.

The recovery and reconstruction of a country's economy after a war or civil conflict require scientifically grounded approaches and an appropriate methodological framework. These should be based on the conceptual provisions of post-conflict recovery theory, which help identify and systematize key patterns and trends. The urgency of accelerating Ukraine's post-war development further underscores the need to explore economic development theories, clarify their essence, and determine concrete forms and methods for practical implementation. This approach aims to substantiate recommendations for organizing and conducting structural reforms and the country's reconstruction. A comprehensive analysis of the key provisions of post-conflict recovery theory, based on the study of a wide range of foreign and domestic research, has allowed for the identification and characterization of its main components, principles, distinctive features, mechanisms, and organizational specifics of post-war recovery processes. The study outlines the specific conditions and stages of recovery, the main directions of government or temporary administration activities, and the role of international organizations. A comparative analysis of foreign experiences has helped determine the main challenges and shortcomings in implementing post-war reforms, which often lead to inconsistency, slowed progress, and reduced efficiency. Building on practical experience with the application of post-conflict recovery theory, a set of recommendations has been developed for the implementation of Ukraine's Post-War Recovery Plan. It has been demonstrated that, under Ukraine's conditions, it is essential to adopt provisions related to security stabilization, social adaptation measures for citizens, and enhanced governmental management and coordination mechanisms. These measures should ensure effective accumulation and monitoring of international assistance while maintaining reform continuity and phased implementation. These recommendations can be used by government authorities to shape policies and implementation mechanisms aimed at improving the organization and management of Ukraine's post-war economic recovery processes.

Keywords: post-conflict recovery theory, economic potential, financial aid, recovery strategy, structural policy, state regulation and management.

Постановка проблеми. Процес стабілізації повоєнної політичної та економічної ситуації в країні потребує чіткого наукового підґрунтя та надійної теоретичної бази з метою виявлення закономірностей і тенденцій, які можуть сприяти проведенню необхідних політичних та економічних реформ, спрямованих на пришвидшення відновлення і реконструкцію країни та суспільства загалом. Однією із таких теорій, кон-

цептуальні положення якої сприяють вирішенню цих завдань, є теорія постконфліктного відновлення.

Ця теорія забезпечує комплексне дослідження стратегій та економічної політики країн, що постраждали від війн і громадянських конфліктів, і є методологічним підґрунтям для забезпечення швидкого подолання негативних наслідків, ефективної реалізації процесів відбудови та реконструкції економіки, проведення

структурних реформ, стабілізації політичної ситуації та повернення суспільства до мирного життя.

Найбільший інтерес для України становлять положення теорії, пов'язані з вдосконаленням системи державного управління, координацією діяльності органів влади, країн-донорів, міжнародних організацій та іноземних інвесторів щодо залучення та використання фінансових ресурсів, а також розроблення фінансово-економічних механізмів, спрямованих на відновлення економічного та соціального потенціалу країни, стимулювання розвитку підприємництва та пришвидшення процесів відновлення і реконструкції.

Необхідність проведення ефективної відбудови та реконструкції економіки України посилює потребу в дослідженні основних теорій економічного розвитку, в тому числі й теорії постконфліктного відновлення, що й обумовило вибір теми та напрями наукового дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Найбільш повне висвітлення теорія постконфліктного економічного відновлення знайшла відображення у зарубіжній науковій літературі у дослідженнях таких учених як Т. Аддісон [26], В. Белло [31], А. Вільямс [3], С. Гуттал [28], Г. Кастільо [23], С. Койн [2], С. Кресс [23], Ф. Кулон [1], С. Муршед [27], А. Сото [21], С. Царданідис [29], Н. Цзіфакис [4], В. Чен [8], С. Честермен [24] та інших, які на прикладі багатьох країн провели комплексні дослідження політичних та економічних наслідків війн і громадянських конфліктів та розробили наукові підходи, що сприяли забезпеченню відновлення та реконструкції економіки.

У вітчизняній науковій літературі дослідження теорії постконфліктного економічного відновлення розпочалися відносно недавно. Серед публікацій, присвячених її розвитку та практичному використанню, можна назвати наукові праці С. Буковинського [12], В. Гейця [15], А. Гриценка [5, 17], О. Дзюблюка [18], Г. Карчевої [19], О. Кравченко [16], І. Лютого В. [10], В. Міщенко [7], С. Науменкової [31], В. Небрат [15] О. Яременка [5] та інших.

Головними не вирішеними аспектами проблеми, які потребують подальшого вивчення та активного розвитку, є виявлення найбільш суттєвих для України положень і практичних напрямів реалізації теорії постконфліктного відновлення, які можуть бути використані в умовах повоєнного відновлення та реконструкції вітчизняної економіки.

Формулювання цілей статті. Мета статті – з'ясування сутності, змісту, форм, методів і механізмів практичної реалізації основних положень теорії постконфліктного економічного відновлення з метою обґрунтування політичних та економічних рекомендацій для їх використання у процесі повоєнної відбудови та реконструкції України.

Виклад основного матеріалу. Теорія постконфліктного відновлення на системній основі досліджує стратегії, політики, механізми та поведінку суб'єктів ринку і держав у процесі відновлення економіки та суспільного життя в країнах, що постраждали від громадянських і збройних конфліктів, і забезпечує методологічне підґрунтя для практичної реалізації заходів щодо подолання їхніх політичних та економічних наслідків. Основні положення цієї теорії ґрунтуються на аналізі найбільш суттєвих закономірностей і взаємозв'язків

між військовою безпекою, політичною стабільністю, економічним і соціальним розвитком, а також передбачають необхідність уникнення війн і збройних громадянських конфліктів.

На думку Ф. Кулона, теорія постконфліктного відновлення бере свій початок у XIX ст. завдяки дослідженням проблем повоєнної економічної відбудови, проведеним Давидом Рікардо [1, с. 92–94]. С. Койн посилається на праці Дж. С. Мілля, який у 1848 р. досліджував процеси відновлення економіки після стихійних лих [2, с. 325]. Однак, більш реалістичною, на наш погляд, є точка зору А. Дж. Вільямса, який вважає, що перші спроби практичної реалізації положень теорії постконфліктного відновлення економіки були здійснені Лігою Націй після Першої світової війни (1914–1918 рр.) у процесі проведення політичних та економічних реформ у Австрії, а пізніше – в Угорщині та Туреччині [3, с. 546–548].

Принципово новий етап розвитку теорії постконфліктного відновлення розпочався у 1990-х роках під егідою ООН, Світового банку та МВФ після значних і затяжних громадянських конфліктів і війн, яких упродовж 1990–2002 рр. у світі сталося понад 80, а деякі із них тривають і досі. Так, у 1995 р. МВФ скоригував сою політику щодо надання фінансової підтримки країнам, які постраждали від війн і громадянських конфліктів, зосередивши увагу на забезпеченні їх фінансової стабільності. У 1997 р. Світовий банк створив Групу з постконфліктного відновлення. Відповідно до Програми розвитку ООН, у 2001 р. створено Бюро з попередження кризових ситуацій, головним завданням якого стало надання допомоги громадянам, які постраждали від громадянських конфліктів і стихійних лих. У 2005 р. з метою реалізації комплексного підходу та координації діяльності міжнародних організацій ООН створила Комісію та спеціальний Фонд для підтримки миру [4].

У наукових дослідженнях зазначається, що постконфліктне відновлення – це складний, багатоаспектний та багаторівневий процес, який передбачає створення умов, спрямованих на одночасну зміну військових, політичних, економічних і соціальних чинників, які можуть забезпечити відновлення та розвиток країни після завершення громадянського конфлікту або військових дій. Безпосередньо економічний напрям постконфліктного відновлення повинен розпочинатися із залучення гуманітарної допомоги від міжнародних організацій, урядів інших країн і представників бізнесу (зокрема, від діаспор), відбудову найважливіших об'єктів інфраструктури, відновлення роботи соціальних служб, закладів освіти, медичного обслуговування тощо. В подальшому уряди повинні зосередити свою увагу на стимулюванні та підтримці малого й середнього бізнесу, проведенні структурних реформ, створенні нових державних і ринкових інституцій, формуванні нової структури економіки, забезпеченні фінансової стабільності та стійкого і довготривалого економічного зростання [5, с. 77; 6, с. 98; 7, с. 286; 8].

За визнанням переважної більшості дослідників, головними політичними, економічними та соціальними наслідками громадянських конфліктів і війн є: значні руйнування економічного потенціалу, об'єктів інфраструктури та житла; економічний занепад, значний дефіцит державного бюджету, високі темпи

інфляції та зuboжіння населення; порушення господарських зв'язків, внутрішньої та зовнішньої торгівлі; погіршення умов і якості життя людей та їхньої безпеки; збільшення кількості внутрішньо переміщених осіб і осіб; значний вплив капіталу за кордон; порушення прав і свобод громадян, а також низький рівень їхнього соціального захисту та інші.

Головними складовими теорії постконфліктного економічного відновлення є створення стабільного політичного, правового та інституційного середовища, а також забезпечення стійкої національної безпеки, які є необхідною передумовою проведення економічних реформ, відновлення виробництва, інфраструктури, залучення інвестицій, розвитку соціальної сфери та організації належного соціального захисту громадян. Практичне використання концептуальних положень цієї теорії дозволяє урядам країн, які пережили військові та громадянські конфлікти, стабілізувати політичну ситуацію та фінансову систему, відновити економічний потенціал, пришвидшити економічне зростання та підвищити рівень життя населення.

Відмінними рисами теорії постконфліктного відновлення можна вважати: комплексність, завдяки чому її положення охоплюють не лише економіку, а й військову та політичну системи країни; послідовність реалізації етапів відновлення, яка включає фази стабілізації, відновлення, реконструкції та подальшого розвитку; наявність міжнародної допомоги та організаційно-правової підтримки з боку урядів інших країн, міжнародних організацій та приватного сектора; інклюзивність взаємодії з усіма зацікавленими сторонами на основі залучення до відновлення представників громадянського суспільства; інноваційність і спрямованість стратегій і планів відновлення на максимально повне використання сучасних досягнень науки і технологій; людиноцентричність, яка передбачає захист прав і свобод громадян і спрямованість соціально-економічної політики постраждалих країн на підвищення рівня життя та добробуту населення [4; 9, с. 307–308; 10, с. 21].

Механізми, які використовуються в процесі реалізації основних положень теорії постконфліктного відновлення, спрямовані на комплексне вирішення завдань, пов'язаних зі стабілізацією політичної та економічної ситуації в країні, реконструкцією та подальшим розвитком ключових галузей економіки і соціальної сфери у постконфліктний період. У першу чергу це стосується:

- безпекової стабілізації, яка включає розмінування територій, відновлення правопорядку, забезпечення нормального функціонування об'єктів критичної інфраструктури, а також захист громадян і бізнесу;
- проведення інституційних реформ, які покликані забезпечити ефективне функціонування органів державної влади, сприяти подоланню корупції та розвинути системи самоуправління;
- забезпечення фінансової підтримки процесів відновлення шляхом залучення міжнародної допомоги, а також мобілізації внутрішніх ресурсів;
- відновлення та розвитку інфраструктури, особливо соціальної;
- підтримки підприємництва, створення сприятливих умов для інвесторів, у тому числі й зарубіжних, захист приватної власності;

– реалізації політики соціальної адаптації, проведення соціальних реформ, реінтеграція демобілізованих осіб, розвитку освіти, медицини та соціального захисту громадян [1; 3; 4; 11, с. 31; 12, с. 27; 13, с. 380].

Відповідно до основних положень теорії, головна мета постконфліктного політичного та економічного відновлення полягає у забезпеченні мирного існування країни та її довгострокового і стійкого соціально-економічного розвитку. Разом із тим, як зазначають Дж. Хамре та Р. Гордон, постконфліктне відновлення не обов'язково повинно розпочинатися після повного припинення війни чи громадянського конфлікту та усунення корінних причин їхнього виникнення. Навпаки, через необхідність розв'язання низки невідкладних гуманітарних проблем, пов'язаних із забезпеченням населення продовольством, товарами першого вжитку, відбудовою житла, облаштуванням внутрішньо переміщених осіб тощо перший етап відновлення доцільно розпочинати якомога найшвидше, в період послаблення бойових дій, щоб створити «вікно можливостей» для миру [14, с. 90]. Не дивлячись на те, що такі дії в багатьох випадках ще не дозволяють повністю стабілізувати ситуацію та не мають довготривалого ефекту через можливе відновлення бойових дій, їх реалізація дозволяє частково відновити економічний потенціал та пом'якшили соціальні наслідки конфлікту.

Як зазначається у науковій літературі, в кожній країні, яка пережила конфлікти, складаються свої специфічні умови, пов'язані з різними причинами виникнення та перебігу конфлікту, його тривалістю, обсягами руйнувань, рівнем безробіття, моральним станом суспільства, що обумовлює необхідність використання не лише стандартних інструментів, розроблених міжнародною спільнотою, а й особливих підходів до реформування політичної системи, відновлення економіки та забезпечення соціальної стабільності. У зв'язку з цим у кожному випадку виникає потреба в адаптації загальних підходів до конкретних умов і потреб кожної країни та суспільства [15, с. 54].

Варто зазначити, що ці особливості стосуються, переважно, практичних аспектів надання допомоги, розроблення рекомендацій і планів, залучення інвестицій, відновлення виробничих і соціальних об'єктів, забезпечення населення роботою, житлом, медичними та соціальними послугами, організації та управління соціально-економічними процесами. А тому процес відбудови переходить у площину розроблення та реалізації відповідних політик, механізмів і державних стимулів, які повинні пришвидшити процес відновлення та реконструкції економіки, забезпечивши її подальший розвиток.

Найбільш повну реалізацію положення теорії постконфліктного відновлення знайшли на прикладі нестабільних і постраждалих від конфліктів держав (FCS), до яких фахівці МВФ відносять значну кількість країн Африки на південь від Сахари. Ці країни мають недостатньо розвинені інститути, високий рівень державного боргу, неефективне управління, низький рівень життя населення, велику кількість вимушено переміщених громадян. Через низьку інституційну спроможність, незбалансованість державних фінансів, низький рівень розвитку підприємництва та захисту приватної власності громадянські конфлікти посилюють нестабільність і ускладнюють економічне відновлення.

Рекомендації МВФ щодо відновлення макроекономічної стабільності в країнах FCS передбачають вдосконалення управління державними фінансами та забезпечення відповідального управління доходами від видобутку природних ресурсів, подолання корупції, розширення міжнародного співробітництва, реалізації соціальних програм тощо. Прикладами країн, які успішно здійснили диверсифікацію економіки та провели інституційні реформи, вважають Сьєрра-Леоне, Ефіопію, Ліберію, Камерун, Чад і Нігер [8].

Важливою закономірністю процесу постконфліктного відновлення є його послідовність і незворотність. Початковим етапом проведення реформ повинен бути демонтаж старої структури воєнної економіки, створення ефективної правової системи та відновлення громадського порядку.

На наступному етапі з метою формування власної економічної моделі необхідно визначити ключові конкурентні переваги країни, розробити довгострокову стратегію відновлення з чітким визначенням пріоритетів, стабілізувати фінансову систему, подолати корупцію, стимулювати розвиток конкуренції та впровадження інновацій, розвивати експортний потенціал, міжнародне партнерство і торгівлю, що дозволить не просто відновити економіку, а реконструювати її на новій більш ефективній технічній базі, створивши інституційне підґрунтя для захисту приватної власності [16, с. 283].

Власне економічні реформи та структурна перебудова країни у постконфліктний період мають ґрунтуватися на реалізації заздалегідь сформованих стратегій та розроблених планів, які передбачають відновлення зруйнованих підприємств і створення нових галузей економіки, її широку диверсифікацію, розвиток сільського господарства, транспортної та енергетичної інфраструктури, будівництво житла та соціальних об'єктів, що дозволить забезпечити зайнятість громадян, підвищить їхні доходи та сприятиме зниженню рівня бідності.

У фінансовій сфері зусилля уряду повинні бути зосереджені, переважно, на відновленні роботи центрального банку, комерційних банків та інших фінансових установ, створенні мікрофінансових організацій, розвитку платіжних систем [17, с. 146], стабілізації фінансової та грошової систем, суттєвому зниженні рівня інфляції, розробленні заходів щодо залучення міжнародної фінансової допомоги та інвестицій у виробничий сектор і соціальну сферу, що дозволить досягти необхідного рівня макроекономічної та фінансової стабільності [18, с. 178; 19, с. 217; 20, с. 11].

Для більшості країн, які здійснюють постконфліктне відновлення своєї економіки, надзвичайно важливе значення має забезпечення стабільного розвитку сільського господарства та виробництва необхідних обсягів продовольчої продукції. Головними напрямками аграрних реформ у постконфліктних країнах стали упорядкування земельних відносин, розвиток підприємництва у сільській місцевості та підтримка фермерів, забезпечення доступу до води, технічних засобів, нових технологій, добрив і посівного матеріалу, організація прибуткової переробки та збуту сільськогосподарської продукції, а в перспективі – її експорт.

З точки зору необхідності підвищення ефективності реформування країни на основі реалізації механізмів

організації та управління процесами відновлення та реконструкції економіки надзвичайно важливе значення має підвищення рівня інституційної спроможності, відповідальності та забезпечення провідної ролі органів державної влади в організації та реалізації цих процесів [21, с. 77]. Необхідність посилення ролі державних інститутів пов'язана в першу чергу з тим, що існує нагальна потреба в координації міжнародної допомоги та спрямуванні її на вирішення невідкладних проблем місцевих громад. Як показав досвід Афганістану, Боснії, Камбоджі та Іраку, окремі країни-донори самостійно визначали першочергові напрями допомоги, в результаті чого місцеві органи влади були витіснені з процесу управління, що уповільнило процес відбудови та знизило його ефективність [4].

В окремих випадках у зв'язку зі складністю політичної та економічної ситуації в країні після завершення конфлікту з метою виконання управлінських функцій створюються тимчасові міжнародні адміністрації, які після завершення своєї місії передають повноваження законно обраним національним органам влади. Так, наприклад, в Іраку було створено Коаліційну тимчасову адміністрацію, яка діяла під керівництвом Міністерства оборони США і припинила свою діяльність після передачі повноважень іракському перехідному уряду [22, с. 84]. Однак, як зазначають окремі науковці, таким адміністраціям може не вистачати довіри та повноважень для проведення масштабних структурних реформ, оскільки з точки зору національного бізнесу та громадян вони асоціюються з іноземною владою, а тому їхня діяльність повинна здійснюватися у тісному контакті з представниками місцевої влади та бізнесу [23, с. 43].

Особливу увагу в процесі організації постконфліктного відновлення економіки дослідники приділяють питанням надання та використання країнам, що пережили конфлікти, фінансової допомоги, а також її ролі у забезпеченні ефективного стимулювання економічного зростання у повоєнний період. Але донори не завжди ефективні в управлінні допомогою, переважно, через незнання місцевих особливостей. Більше обов'язків і відповідальності повинно припадати на національні уряди та органи місцевої влади. Емпірично доведеною закономірністю є той факт, що у більшості випадків максимальні обсяги фінансової допомоги надходять на початкових етапах відновлення, коли уряд країни організаційно ще не готовий до продуктивного освоєння таких коштів. Приблизно через три роки, коли уряд та державні інститути досягають належного рівня свого управлінського потенціалу, обсяги фінансування суттєво зменшуються, унаслідок чого виникає «пастка» зовнішнього фінансування, і країна змушена самостійно залучати іноземні кредити та мобілізувати внутрішні фінансові ресурси, які, зазвичай, недостатні для проведення масштабних реформ. Однак завдяки цим заходам та припливу прямих іноземних інвестицій обсяги фінансування поступово збільшуються і через десять років, а приблизно стільки, на думку С. Честермена, триває процес відновлення економіки постраждалої країни, досягають свого максимуму, що, в переважній більшості випадків, сприяє незворотності проведення реформ та структурної перебудови економіки [24].

До специфічних напрямів діяльності урядів окремих країн у процесі постконфліктного відновлення та

реконструкції економіки варто віднести: зменшення впливу факторів, які спричинили конфлікт; створення нових державних інститутів з метою підвищення організаційно-управлінського потенціалу; зменшення залежності від використання природних ресурсів, створення стимулів для їх більш ефективного використання та експорту; проведення приватизації об'єктів державної власності, земельних реформ (Боснія, Ірак, Косово, Руанда, Хорватія) та реформ водозабезпечення (Афганістан, Ірак, Сирія, Судан); реінтеграцію певних категорій громадян в економіку та суспільне життя [23, с. 89–93; 25, с. 171; 26, с. 184; 27, с. 186].

Разом із позитивними оцінками положень теорії постконфліктного відновлення, окремі дослідники вказують на її недоліки, які призводять до непослідовності в реалізації планів проведення реформ і знижують ефективності процесу відбудови. На думку Г. Кастільйо, міжнародна спільнота пропонує обов'язкове використання принципів ліберальної демократії без урахування національних інтересів та етнокультурних особливостей [23, с. 20; 28, с. 74]. С. Койн вважає, що донори часто наполягають на виключній доцільності та ефективності своїх рекомендацій, нав'язуючи плани перебудови економіки та суспільства, які не завжди сприймаються місцевою владою, бізнесом і громадянами [2, с. 344].

Важливою проблемою для окремих країн, які отримують міжнародну допомогу, є залежність від зовнішнього фінансування та виникнення «комплексу допомоги» або так званої «голландської хвороби», унаслідок чого після припинення допомоги реформи уповільнюються або навіть згортаються. Наприклад, така ситуація виникла на початковому етапі відновлення у Боснії, що призвело до пасивного сприйняття реформ населенням. Ситуацію вдалося виправити лише завдяки рішучим діям уряду [29, с. 78–80].

На думку В. Белло, ще однією проблемою є те, що значні суми допомоги для відновлення економіки, здебільшого, непідконтрольні місцевому уряду. Інколи місцева влада критикує донорів за недостатню або несвоєчасну допомогу, яка може обмежуватися наданням гарантій чи надходити на вирішення безпекових питань, а не на забезпечення соціально-економічного розвитку [30, с. 288]. Деякі країни замість проведення структурних реформ обмежуються незначними заходами щодо стабілізації фінансової системи та зменшення соціальної напруги в суспільстві.

На наш погляд, важливим і недостатньо дослідженим питанням у межах теорії постконфліктного відновлення залишається проблема надмірного насичення національної економіки країн-реципієнтів іноземною валютою та її впливу на грошовий обіг, курс національної грошової одиниці та інфляцію. Надмірний приплив іноземної валюти дестабілізує фінансові ринки та дес-

тимуює національного виробника, оскільки вигідним стає імпорт продукції, а не власне виробництво. Головним напрямом подолання такої ситуації може бути проведення збалансованої монетарної політики та стимулювання розвитку національної промисловості та посилення експортного потенціалу країни.

Враховуючи політичний та економічний стан України, окремі положення постконфліктної теорії можуть бути використані в процесі розроблення та реалізації Плану повоєнного відновлення нашої країни [31, с. 149]. Зокрема, це стосується стабілізації безпечної ситуації, проведення інституційних реформ, поліпшення системи державного управління, розвитку критично важливих об'єктів інфраструктури, залучення зовнішніх і внутрішніх інвестицій, стимулювання розвитку малого бізнесу, а також здійснення заходів щодо соціальної адаптації громадян. Крім того, для України можуть бути корисними принципи, пов'язані з посиленням механізмів координації діяльності органів державного управління і країн-донорів щодо акумулювання міжнародної допомоги та контролю за її використанням, а також положення щодо послідовності, безперервності та поетапності проведення реформ.

Висновки. Теорія постконфліктного відновлення, розроблення та використання якої активізувалось у середині 1990-х років, є важливим інструментом реалізації реформ у багатьох країнах світу, що пережили військові конфлікти. Використання ключових положень цієї теорії, які ґрунтуються на виявленні найбільш суттєвих закономірностей і взаємозв'язків між безпекою, стабільністю та соціально-економічним розвитком, забезпечує методологічне підґрунтя для розроблення обґрунтованих стратегій подолання наслідків конфліктів і організації ефективного постконфліктного відновлення.

Дослідження концептуальних положень теорії постконфліктного відновлення дозволило розробити низку рекомендацій, які можуть бути використані в процесі повоєнної відбудови та реконструкції України. На основну увагу заслуговують методи та інструменти стабілізації безпекової ситуації, поліпшення державного управління та механізми координації діяльності органів влади і країн-донорів щодо акумулювання міжнародної допомоги та контролю за її використанням, реконструкції та розвитку критично важливих об'єктів інфраструктури, мобілізації внутрішніх джерел фінансування, а також здійснення заходів щодо соціальної адаптації громадян.

Перспективи подальших досліджень полягають у розвитку ключових положень теорії постконфліктного відновлення, а також у розробленні конкретних методів, інструментів і механізмів для адаптації накопиченого досвіду з метою повоєнного відновлення і реконструкції економіки України.

Література:

1. Coulomb F. *Economic Theories of Peace and War*. Routledge. 2004. 320 p.
2. Coyne C. J. The Institutional Prerequisites for Post-Conflict Reconstruction. *The Review of Austrian Economics*. 2005. Vol. 18. P. 325–342.
3. Williams A. J. "Reconstruction" before the Marshall Plan. *Review of International Studies*. 2005. Vol. 31. Is. 3. P. 541–558.
4. Tzifakis N. *Post-Conflict Economic Reconstruction*. Encyclopedia Princetoniensis. Princeton University. 2025. URL: <https://pesd.princeton.edu/node/586> (дата звернення: 07.06.2025)
5. Економічні суперечності глобалізації та локалізації в умовах гібридної війни та післявоєнної реконструкції / за ред. академіка Гриценка А.А.; «Інститут економіки та прогнозування НАН України». Київ, 2022. 636 с.

6. Djuric I. The New Institutionalism(s): A Framework for the Study of Public Policy in Post-conflict and Post-communist Countries. *Politička misao*. 2012. Vol. 48. Is. 5. P. 85–105. URL: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=227255>
7. Міщенко В. І. Механізми регулювання процесів цифровізації для забезпечення національно укоріненої стійкості економічного розвитку. *Економічний простір*. 2024. № 189. С. 283–290.
8. Chen W. How to Spur Economic Growth in Fragile States. IMF. 2025. URL: <https://www.imf.org/en/Blogs/Articles/2025/06/05/how-to-spur-economic-growth-in-africas-fragile-and-conflict-affected-states> (дата звернення: 07.06.2025)
9. De Coning C. Adaptive peacebuilding. *International Affairs*. 2018. Vol. 94. Is. 2. P. 301–317. DOI: <https://doi.org/10.1093/ia/iix251>
10. Лютий І. О., Міщенко С. В. Вплив фінансового сектору на функціонування економічної системи. *Фінанси України*. 2007. № 3. С. 14–28.
11. Наumenкова С. В., Міщенко С. В. Проблеми подолання негативного впливу глобальних диспропорцій та формування нового геофінансового механізму. *Фінанси України*. 2009. № 3. С. 23–36.
12. Буковинський С. та ін. Банківська система України на шляху євроінтеграції: монографія. К.: НБУ. Центр наукових досліджень, 2015. 496 с.
13. Тищенко Є. О. Фінансові аспекти геоекономічної стратегії України в процесі відбудови економіки. *Бізнес-навігатор*. 2025. № 3 (80). С. 377–383. DOI: <https://doi.org/10.32782/business-navigator.80-64>
14. Hamre J. J., Gordon R. S. Toward Postconflict Reconstruction. *The Washington Quarterly*. 2002. Vol. 25. Is. 4. P. 85–96.
15. Відновлення та реконструкція повоєнної економіки України : наукова доповідь / за ред. акад. Гейця В. М., акад. Гриценка А. А. Київ, 2022. 305 с.
16. Kravchenko O. et al. Post-war Recovery Practices for Ukraine, based on the Experience of other Countries that have Undergone Similar Processes. *Econ. Aff.* 2023. Vol. 68. Is. 4. P. 277–288. DOI: <https://doi.org/10.46852/0424-2513.4.2023.35>
17. Mishchenko V., Naumenkova S., Grytsenko A., Mishchenko S. Operational Risk Management of Using Electronic and Mobile Money. *Banks and Bank Systems*. 2022. Vol. 17. Is. 3. P. 142–157. DOI: [http://dx.doi.org/10.21511/bbs.17\(3\).2022.12](http://dx.doi.org/10.21511/bbs.17(3).2022.12)
18. Дзюблюк О. В. та ін. Теорія і практика грошового обігу та банківської справи в умовах глобальної фінансової нестабільності : монографія. Тернопіль : Осадця Ю.В., 2017. 298 с.
19. Карчева Г. Т. та ін. Механізми забезпечення ефективності та конкурентоспроможності банківської системи. Київ : УБС, 2019. 311 с.
20. Наumenкова С. Формування нової фінансової архітектури: основні питання та можливі виклики для України. *Вісник НБУ*. 2010. № 1. С. 8–13.
21. De Soto A., Del Castillo G. Obstacles to Peacebuilding. *Foreign Policy*. 1994. Vol. 94. P. 69–83.
22. Kress C. 2004–2005. The United States Government and Post-Conflict Economic Reconstruction. *Davis Journal of International Law and Policy*. 2004. Vol. 11. Is. 75. P. 75–97.
23. Del Castillo G. Rebuilding War-Torn States: The Challenge of Post-Conflict Economic Reconstruction. Oxford, 2008. 464 p.
24. Chesterman S. You, the People: The United Nations, Transitional Administration, and State-Building. Oxford Academic. 2004.
25. Addison T. S. Murshed S. M. Debt Relief and Civil War. *Journal of Peace Research*. 2003. Vol. 40. Is. 2. P. 159–176.
26. Тищенко Є. О. Інституційні засади відновлення та реконструкції економіки України. *Бізнес-навігатор*. 2024. № 3 (76). С. 179–186. DOI: <https://doi.org/10.32782/business-navigator.76-30>
27. Murshed S. M. Explaining Civil War: A Rational Choice Approach. Cheltenham. UK: Edward Elgar. 2010. 244 p.
28. Guttal S. The Politics of Post-war/post-Conflict Reconstruction. *Development*. 2005. Vol. 48. P. 73–81.
29. Tzifakis N., Tsardanidis C. Economic Reconstruction of Bosnia and Herzegovina: The Lost Decade. *Ethnopolitics*. 2006. Vol. 5. Is. 1. P. 67–84.
30. Bello W. The Rise of the Relief-and-Reconstruction Complex. *Journal of International Affairs*. 2006. Vol. 59. Is. 2. P. 281–296.
31. Наumenкова С. В., Міщенко С. В., Тищенко Є. О. Проєктне фінансування в умовах реалізації “Ukraine Facility Plan”. *Економічний простір*. 2024. № 191. С. 142–153. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/191-24>

References:

1. Coulomb F. (2004). *Economic Theories of Peace and War*. Routledge.
2. Coyne C. J. (2005). The Institutional Prerequisites for Post-Conflict Reconstruction. *The Review of Austrian Economics*, no. 18, pp. 325–342.
3. Williams A. J. (2005). “Reconstruction” before the Marshall Plan. *Review of International Studies*, no. 31 (3), pp. 541–558.
4. Tzifakis N. (2025). Post-Conflict Economic Reconstruction. Princeton University. Available at: <https://pesd.princeton.edu/node/586> (accessed June 07, 2025)
5. Grytsenko A. A. et al. (2022). Ekonomichni superechnosti hlobalizatsii ta lokalizatsii v umovakh viyny ta pisljavoennoi rekonstruktsii [Economic contradictions of globalization and localization in the context of hybrid war and post-war reconstruction] monograph / edited by Grytsenko A. A.; “Institute of Economics and Forecasting of the NAS of Ukraine”. Kyiv, (in Ukrainian)
6. Djuric I. (2012). The New Institutionalism(s): A Framework for the Study of Public Policy in Post-conflict and Post-communist Countries. *Politička misao*, no. 48 (5), pp. 85–105. Available at: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=227255> (accessed June 08, 2025)
7. Mishchenko V. (2024). Mekhanizmy rehulyuvannya protsesiv tsyfrovizatsii dlja zabezpechennja natsionalno ukorinenoj stiykosti ekonomichnoho rozvytku [Mechanisms for regulating the processes of digitalization to ensure nationally rooted resilience of economic development]. *Economic Space*, no. 189, pp. 283–290.
8. Chen W. (2025). How to Spur Economic Growth in Fragile States. Available at: <https://www.imf.org/en/Blogs/Articles/2025/06/05/how-to-spur-economic-growth-in-africas-fragile-and-conflict-affected-states> (accessed June 07, 2025)
9. De Coning C. (2018). Adaptive peacebuilding. *International Affairs*, no. 94 (2), pp. 301–317. DOI: <https://doi.org/10.1093/ia/iix251>
10. Lyutyi I. O., Mishchenko S. V. (2007). Vplyv finansovoho sektoru na funktsionuvannya ekonomichnoi systemy [The Impact of the Financial Sector on the Functioning of the Economic System]. *Finansy Ukrainy*, no. 3, pp. 14–28.
11. Naumenkova S., Mishchenko S. (2009). Problemy podolannya vplyvu hlobalnykh dysproportsiy ta formuvannya novoho heofinansovoho mekhanizmu [Problems of overcoming the negative impact of global disparities and the formation of a new geofinancial mechanism]. *Finances of Ukraine*, no. 3, pp. 23–36.
12. Bukovinsky S. et al. (2015). Bankivska systema Ukrainy na shljakhu evrointehratsii [The banking system of Ukraine on the path of European integration]. Kyiv: Natsionalnyi bank Ukrainy. Tsentru naukovykh doslidzhen. (in Ukrainian)

13. Tishchenko I. O. (2025). Finansovi aspekty heoekonomichnoi stratehii v protsesi vidbudovy ekonomiky [Financial aspects of Ukraine's geoeconomic strategy in the process of economic recovery]. *Business Navigator*, no. 3 (80), pp. 377–383. DOI: <https://doi.org/10.32782/business-navigator.80-64>
14. Hamre J. J., Gordon R. S. (2002). Toward Postconflict Reconstruction. *The Washington Quarterly*, no. 25 (4), pp. 85–96.
15. Grytsenko A. A. et al. (2022). Vidnovlennia ta rekonstruktsiia ekonomiky [Restoration and reconstruction of economy Ukraine]. Kyiv: NANU. (in Ukrainian)
16. Kravchenko O. et al. (2023). Post-war Recovery Practices for Ukraine, based on the Experience of other Countries that have Undergone Similar Processes. *Econ. Aff.*, no. 68 (4), pp. 277–288. DOI: <https://doi.org/10.46852/0424-2513.4.2023.35>
17. Mishchenko V., Naumenkova S., Grytsenko A., Mishchenko S. (2022). Operational Risk Management of Using Electronic and Mobile. *Banks and Bank Systems*, no. 17 (3), pp. 142–157. DOI: [http://dx.doi.org/10.21511/bbs.17\(3\).2022.12](http://dx.doi.org/10.21511/bbs.17(3).2022.12)
18. Dzyublyuk O. et al. (2017). Teoriia i praktyka hroshovoho obihu v umovakh hlobalnoi nestabilnosti [Theory and practice of monetary circulation and banking in the global financial instability]. Ternopil: Osadtsa. (in Ukrainian)
19. Karcheva G. T. et al. (2019). Mekhanizmy zabezpechennja efektyvnosti ta konkurentospromozhnosti bankivskoi systemy ta ekonomiky Ukrainy [Mechanisms for Ensuring the Efficiency and Competitiveness of the Banking System and the Economy of Ukraine]. Kyiv: Universytet bankivskoi spravy. (in Ukrainian)
20. Naumenkova S. (2010). Formuvannja novoi finansovoi arkhitektury: osnovni pytannja ta mozhlyvi vyklyky [Formation of a new financial architecture: main issues and possible challenges for Ukraine]. *Bulletin NBU*, no. 1, pp. 8–13.
21. De Soto A., Del Castillo G. (1994). Obstacles to Peacebuilding. *Foreign Policy*, no. 94, pp. 69–83. DOI: <https://doi.org/10.2307/1149132>
22. Kress C. (2004). 2004–2005. The United States Government and Post-Conflict Economic Reconstruction. *Davis Journal of International Law and Policy*, no. 11 (75), pp. 75–97.
23. Del Castillo G. (2008). Rebuilding War-Torn States: The Challenge of Post-Conflict Economic Reconstruction. Oxford.
24. Chesterman S. (2004). You, the People: The United Nations, Transitional Administration, and State-Building. Oxford Academic.
25. Addison T. S. Murshed S. M. (2003). Debt Relief and Civil War. *Peace Research*, no. 40 (2), pp. 159–176. DOI: <https://doi.org/10.1177/0022343303040002002>
26. Tishchenko I. (2024). Instytutsiyni zasady vidnovlennja ta rekonstruktsii ekonomiky Ukrainy [Institutional principles of restoration and reconstruction of the economy of Ukraine]. *Business Navigator*, no. 3 (76), pp. 179–186. DOI: <https://doi.org/10.32782/business-navigator.76-30>
27. Murshed S. M. (2010). Explaining Civil War: A Rational Choice Approach. Cheltenham. UK: Edward Elgar.
28. Guttal S. (2005). The Politics of Post-war/post-Conflict Reconstruction. *Development*, no. 48, pp. 73–81.
29. Tzifakis, N., Tsardanidis, C. (2006). Economic Reconstruction of Bosnia and Herzegovina: The Lost Decade. *Ethnopolitics*, no. 5 (1), pp. 67–84.
30. Bello W. (2006). The Rise of the Relief-and-Reconstruction Complex. *Journal of International Affairs*, no. 59 (2), pp. 281–296. Available at: <https://www.jstor.org/stable/24358437> (accessed June 07, 2025)
31. Naumenkova S., Mishchenko S., Tishchenko I. (2024). Proektne finansuvannja “Ukraine Facility Plan” [Project financing in the context of the implementation of “Ukraine Facility Plan”]. *Economic Space*, no. 191, pp. 142–153. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/191-24>

Стаття надійшла до редакції 08.06.2025

Стаття опублікована 30.06.2025